

Zjawisko rójki u *Sphenophorus striatopunctatus* (GOEZE, 1777)
i *Notaris granulipennis* TOURNIER, 1874
(Coleoptera: Curculionidae)

The swarming in *Sphenophorus striatopunctatus* (GOEZE, 1777) and *Notaris granulipennis* TOURNIER, 1874 (Coleoptera: Curculionidae)

MAREK WANAT

Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław
e-mail: wanatm@biol.uni.wroc.pl

ABSTRACT: The phenomenon considered to be a kind of swarming was observed in eastern Poland in two unrelated weevil species: a dryophthorine *Sphenophorus striatopunctatus*, and erirhinine *Notaris granulipennis*. Like in many *Cleoninae*, both were observed to aggregate and mate in sandy areas, far from places where they could develop.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Curculionidae*, *Sphenophorus striatopunctatus*, *Notaris granulipennis*, behaviour, new records, E Poland.

Należący do podrodziny *Dryophthorinae* (w niektórych systemach klasyfikacyjnych mającej nawet status rodziny) *Sphenophorus striatopunctatus* (GOEZE) był dotąd ryjkowcem bardzo rzadko spotykanym w Polsce, po wojnie stwierdzonym zaledwie kilkakrotnie: we Wrocławiu (15 IV 1948, 1 ex., leg. J. ZŁOTORZYCKI, coll. MW), okolicach Pińczowa, Tarnowa, w Bieszczadach i ostatnio w Beskidzie Niskim (SMRECZYŃSKI 1972; BURAKOWSKI i in. 1995; KONWERSKI, SIENKIEWICZ 2002). Gatunek ten napotkałem podczas swoich badań terenowych w dolinie Bugu:

– Zalewsze (FC74) ad Kodeń, 16 V 2002, 17 exx.

Jest to jego pierwsze stwierdzenie na Podlasiu i najdalej wysunięte na północ stanowisko w całym zasięgu.

Tak w Polsce, jak i w innych krajach środkowoeuropejskich ryjkowiec ten znajduje się przede wszystkim na suchych murawach, wydmach, polnych drogach i podobnego typu suchych środowiskach. Stoi to w wyraźnej sprzeczności z wielokrotnie cytowanymi i opartymi na hodowli informacjami SCHERFA (1964) o jego rozwoju na trawach rosnących na wilgotnych łąkach lub wręcz brzegach wód, takich jak tymotka łąkowa *Phleum pratense* L. czy oczeret jeziorny *Schoenoplectus lacustris* (L.) PALLA (m.in. SMRECZYŃSKI 1972; KOCH 1992; BURAKOWSKI i in. 1995). Należy jednak odnotować, że KOCH (1992) określając element ekologiczny reprezentowany przez tego ryjkowca, zaliczył go do gatunków kserotermofilnych.

W Zalewszu obserwowano w sumie co najmniej kilkadziesiąt osobników *S. striatopunctatus* w rozległym wyrobisku kopalni piasku, przy czym ogromna większość z nich skupiona była na fragmencie starej drogi wchodzącej do wyrobiska o powierzchni zaledwie kilkunastu m², a tylko pojedyncze osobniki znajdowano w innych rejonach wyrobiska – w dołach poeksploatacyjnych. Chrząszcze łączyły po piasku, liczne kopulowały siedząc u podstawy ledwo wystających z piasku źdźbeł niezidentyfikowanych traw, wyglądających na jakiś pospolity gatunek *Poa* sp. lub *Festuca* sp. Letnia kontrola tego miejsca wykazała niemal zupełny brak przyrostu traw, które w takiej postaci i ilości nie mogłyby stanowić bazy pokarmowej dla larw tego stosunkowo dużego ryjkowca (żadnej larwy wtedy nie znaleziono, podobnie jak imagines). Wygląda zatem, że ryjkowce te odbywały w tym miejscu jedynie wiosenną rójkę, czyli zlot w celu odbycia kopulacji, po którym samice udały się na poszukiwania miejsc i roślin bardziej odpowiednich do złożenia jaj. W podobnych okolicznościach wielokrotnie obserwowałem ten gatunek w maju 1995 r. w południowo-wschodniej Słowacji, gdzie występował on miejscami licznie na piaszczystych lub lessowych drogach, nawet zupełnie pozbawionych roślinności. Tu jednak udało się zaobserwować również składanie jaj przez samice do podstawy sporej kępy niezidentyfikowanego gatunku trawy (prawdopodobnie *Festuca* sp.) rosnącej na poboczu drogi na gołym piasku. Także SMRECZYŃSKI (1972) przytacza informację o obserwacjach tego gatunku na perzu *Agropyron repens* (L.) P. BEAUV. na terenach byłego Związku Radzieckiego. Pozostaje niejasne, czy *S. striatopunctatus* odznacza się tak dużą tolerancją warunków ekologicznych i gatunków traw, na których następuje rozwój larwalny, czy też wcześniejsze doniesienia o jego rozwoju na nadwodnych trawach, zwłaszcza na *Schoenoplectus lacustris*, były błędne lub odnosiły

się do jednego z pozostałych europejskich gatunków rodzaju. Zarówno *Sphenophorus piceus* (PALL.), jak i *S. abbreviatus* (FABR.), sklasyfikowane zostały bowiem przez KOCHA (1992) jako gatunki higrofilne, związane z piaszczystymi brzegami wód.

Opisane wyżej zjawisko odbywania rójki w środowisku odmiennym od tego, w którym następuje składanie jaj i rozwój larwalny, przypuszczalnie nie jest odosobnione u ryjkowców. Wśród gatunków higrofilnych podobne zachowanie cechuje należącego do innej podrodziny – *Erirehininae* (także uznawanej za odrębną rodzinę ryjkowców przez niektórych autorów) – *Notaris granulipennis* TOURN., który był przeze mnie obserwowany m.in. na piaszczystej drodze biegnącej na skraju suchego boru sosnowego w pobliżu doliny Biebrzy (Podlasie: Biebrzański P. N., Budy (FE01), 21 VI 2001, 6 exx.). Ze względu na panujące w tym okresie upały i południową porę dnia, osobniki te były już martwe lub dogorywały wskutek szoku termicznego. Wcześniej wielokrotne obserwacje osobników tego gatunku łączących po piaszczystych drogach borów Puszczy Kampinoskiej (Łomna i Palmiry, VI 1990) (WANAT, w: BURAKOWSKI i in. 1995) poczynił A. JADWISZCZAK (inf. ustna).

Dobrze znane zbieraczom ryjkowców są również zwyczaje wielu gatunków z podrodziny *Cleoninae*, które pomijając pułapki w postaci dołów po wybranym piasku, najłatwiej zbiera się na drogach biegnących przez środowiska ich występowania. W przeciwieństwie do dwóch poprzednich gatunków, w tym wypadku nie można jednak mówić o odmienności środowiska, w którym odbywa się rójka, a jedynie o aktywnym wyszukiwaniu przez chrząszcze i gromadzeniu się w miejscach eksponowanych i pozbawionych roślinności w celu łatwiejszego znalezienia partnera.

SUMMARY

The phenomenon considered to be a kind of swarming was observed in a dryophthorine weevil *Sphenophorus striatopunctatus* (GOEZE), found for the first time in Podlasie region (Eastern Poland; a gravel-pit in Zalesze near Kodeń, the river Bug valley). In mid-May, 2002 the weevils aggregated and mated on a very small sandy area, with no grasses suitable for oviposition and larval development. The locality was later controlled by the end of July, and neither grasses inhabited by larvae, nor adult beetles were found. The same phenomenon is supposed to occur in the erirrhine *Notaris granulipennis* TOURN. The beetles were observed many times walking on sandy roads and paths in dry pine forests, far from any grasslands suitable for its development. Similar behavior was noticed in many species of the *Cleoninae*, but in their cases the biotop of mating and ovipositing takes place in the same places.

PIŚMIENICTWO

- SMRECZYŃSKI S. 1972: Ryjkowce – *Curculionidae*: Podrodzina *Curculioninae*. Klucze Oznac. Owad. Pol., Warszawa, XIX, **98d**: 1-195.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1995: Chrząszcze *Coleoptera* – Ryjkowce *Curculionidae*, część 2. Kat. Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **20**: 1-310.
- KONWERSKI S., SIENKIEWICZ P. 2002: Przyczynek do poznania chrząszczy Beskidu Niskiego. Nowy Pam. Fizjogr., **1** (1): 85-88.
- SCHERF H. 1964: Die Entwicklungsstadien der mitteleuropäischen Curculioniden (Morphologie, Bionomie, Ökologie). Abh. Senckenb. Naturf. Ges., 506: 1-335.
- KOCH K. 1992: Die Käfer Mitteleuropas, Ökologie. Bd. **3**. Goecke & Evers, Krefeld. 389 ss.